

# «Töwellany almadyk baýnamaz»

Category: Ertekiler, Kitapcy, Pedagogika we edep-terbiýe, Sözler  
написано kitapcy | 23 январа, 2025

"Töwellany almadyk baýnamaz" «TÖWELLANY ALMADYK BAÝNAMAZ»

Türkmenler ir döwürden bäri asylly däplere, yrymlara, adatlara, nakyllara, pähimlere, ertekilere baý halk. Şeýle ýörelgeler türkmenleriň ynsanperwerlige, adalatlylyga, sadalyga, kalbyň päkligine, iki dünýäsiniň abatlygyna ýugrulan hamyrmaýasydyr. Şolaryň biri-de töwella bolmaly. Töwella sözüniň gabadýnda agzybirlik ýatyr. Töwella bir ýa-da birnäçe adamy ýalňyş pikirden dändermek, haýsydyr bir sebäbe görä urşan, jetleşige düşen adamlary ýaraşdyrmak üçin ulanylyp, ata-babalarymyzyň arasynda örän ir döwürlerden bäri dowam edip gelipdir. Türkmen dessanlarynda, eposlarynda muny aç-açan aňlamak bolýar.

Töwellanyň gözbaşy gadymy zamandan bäri ýürek suwy ýaly şildiräp akyp gelyär. Ol türkmen halkynyň durmuşynda iň möhüm ähmiýete eýedir. Ynsan bähbitli işiň nowbaşy keramatly ahunlar, sylagly ýaşulular, pähimli serkerdeler bolupdyrlar. Olar tersleşenleri ýaraşdyrar ekenler. Olar tersleşenleri ýaraşdyrar ekenler. Töwellaçylar halkyň arasynda iň abraýly adamlar bolany üçin, hiç kim töwellany almazlyga milt edip bilmändir. «Töwellany almadyk baýnamaz» diýen pähim hökümünü ýöredipdir. Töwellany almadyk ýek-tük adam tapylaýsa-da, olar il arasynda ýek görüp, çetleşdiriler ekeni. Töwellanyň güýjüniň täsirlidigini delillendirmek üçin bir tynsal getirsek, gürrüňimize güwä geçip, şeksiz şaýatlyk etse gerek. Gyzylyrbat, Gazanjyk etraplarynyň Paraw, Isgender obalarynda ýaşan Arazaly ahun hakynda il arasynda aýdylýan ýatlamalar azlyk ederli däl. Ol il-günüň sylaýan, gulak asýan, sala salýan ahuny bolupdyr. Arazguly ahunyň özi-de ildeşlerini durky bilen söýen, pähim-paýhasly, ýuka ýürek, rehimdar, sypaýy, guýmagursak zehinli, bilimli ahun bolupdyr. Oňa döwürdeşleri, häzirki tanyş-bilişleri, adyny eşidenleri «Ahun kaka» diýip, hormatlap adyny tutupdyrlar we tutýarlar. Ahun

kakany häzir-bu güne çenli ýatlaýanlaryň gürrüňi kalbyň töründen turýar. Ahun kaka Küren dagynyň jülgelerinde, Kesarkaçada, gum ýakalarynda, Etrek derýasynyň kenarynda oturýan obalaryň arasynda töwellaçy hökmünde giňden tanalypdyr.

Ynsanyň daş keşbiniň biri-birine meňzemeýşi ýaly, içki syrlary-da dürli-dürli bolýar. Giň göwrümlisi-de, dar ýüreklisi-de, gaharsyzy-da, gaharlysy-da bolýar. Aşa gaharjaň adam üçin «gahar-kapyr» bolýar. Gönimizden gelsek, Ahun kakanyň döwründe-de gaharjaňlar mal dawasy düşse, suw ýetmezçilik eden mahalynda ýaka-da tutuşypdyrlar, taýaklaşypdyrlar. Şeýle adamlaryň göwnünde düwün galanda, oba ýaşululary Ahun kakany getirip, özlerine baştutan edinip, aralaryna tow düşenleriň üstüne baryp, biri-biri bilen sataşdyryp, töwella barar ekenler. Töwella alnyp ýaraşylýarmyş, iki ellerini biri-birine berýärmişinler. Ahun kaka olara: «Biri-birine gol berip, ikelläp görüşmeklik ýaraşygyň aňry başy. Birewiň birewe kinesiniň ýokdugynyň alamaty. Dogan ýaly ýaşañ!» diýip, doga edermiş.

Parawbibiniň çeşmesine iki süri goýun deň eňýär. Bir çopan beýleki süriniň öňüne taýak oklaýar. Sürini yzyna gaýtarýar. Sen-de ýok, men-de ýok, çopanlar garpyşýar. Ýaka towlaşýar. Gaharjaň çopan beýlekiniň budundan çopan pyçagyny sançýar. Iki bölek oturan garyndaşlar çopanlaryň üstünde şor tūmmegi ýassanyşýarlar, hatda tüpeňi işe girizýärler. Tüpeňiň sesine hūjresine talyplary okadyp oturan Ahun kaka eşidýär. Her eline bir telpek alyp, ol garşydaşlara tarap ugraýar. Iki tarapyň-da gözleri Ahun kaka düşýär. Ýokart galdyrylan iki telpek biri-birine hem deyrilýär, hem aýrylýar. Beýle edildigi iki tarapy hem özüne çagyrdygy ekeni. Herekete düşünenler Arazguly ahunyň daşyna ýygnanýarlar. Töwella alnyp ýaraşylýar. Ahunyň töwellllasyny alan garyndaşlaryň nesilleri häzir-bu güne çenli agzybir ýaşaşyp ýörler. Bu agzybirlik Ahun kakanyň töwelllasynyň miwesidir.

Il arasyndaky gürrüňlere görä, dowar hakynyň üstünde baý bilen çopanyň arasynda oňşuksyzlyk döräpdir. Bular Ahun kaka kazy hökmünde barýarlar. Ol ikisiniň-de arzyny diňleýär. Ahun kaka

baýa: «Töwellamy alsaň, çopanyrazy et» diýýär. Olar obadan saýlanýarlar. Baý: «Men ahunyň töwellasyny almaýaryn» diýip, çopana aýdýar. Bular Mäter ahuna barýar. Ol ahun çopanyň hakyny alyp berýär. Soňra baý baýnamaýar.

Ahunyň dabarasy dag aşyp, tanyş adamlaryň üsti bilen Mary welaýatyna ýetýär. Gepleri azaşan iki urugy ýaraşdyrmak üçin, Arazaly ahuny Mara göçürip, alyp gidýärler. Ol iki urugyň ýaşulularyny ýygnap, Keremli Kurandan, Muhammet pygamberiň Hadyslaryndan, «Kowusnamadan» düşündiriş geçirip, töwella edipdir. Onuň töwellasy kabul edilip, uruglaryň adamlary ýaraşypdyr. Şondan soň olar agzybir ýaşapdyrlar.

Ahun kakanyň Abdylla diýen ogly saý-sebäp bilen hata bolýar. Ony yzyna Parawbibä göçürip getirýärler. Rowaýata öwrülen ahwalatlary beýan etmek bilen, häzirki günlerde töwellanyň rolunyň artdyrylmalydygyny nygtajak bolýaryn. Şeýle etsek, onuň durmuşda duş gelýän köp nogsanlyklaryň önüne böwet boljakdygy görnüp dur.

«Balkan» gazetinde bir gussaly makalany okanym ýadyma düşýär. Onda ýalňyz dikraryna ak süýt beren, onuň atasyzygyny bildirmän, il deňine goşan enäniň oglunyň didaryny görmäge zardygy, ene hasraty beýan edilýär. Enäniň şeýle ýagdaýa düşmegi ýalňyz balasynyň söýüp alan maşgalasy sebäp bolýar. Bir şäherde ýaşasalar-da, aýalyň penjesine düşen ýigit on iki ýyllap ýagty jahana inderen käbesini görmeýär. Şu ýerde şeýle pikir sere gelýär: şol görgüli enäniň, onuň oglunyň töwereginde molladyr ýaşulular bardyr ahyry. Şolar üýşäge-de, doňýürek gelniň, ogluň ýanyna töwella barsalar, belki, ýüregi ýumşar, doňy çözüler. Belki töwelladan soň öz ýalňysyna düşünen ogul bir gün: «Eje jan, käbäm, günämi geçeweri?!» diýip, perişde pisint enesiniň aýagyna ýykylar. Ene görgüli ähli öýke-kinesini unudyp, pagyş-para erär. Ene ýüregi geçirimli bolýar ahyry. Töwella edenler bolsa agramyny ölçäp bolmajak sogap gazanardy. Ata-baba sogapdan doýan türkmen ýok ahyry.

Däli dünýäniň serinde ýaşap ýörseň, her hili nogsanlyklar az-da bolsa, gabat gelýär. Sözləri azaşyp, tersleşip, kyýamata gidişip ýörenleri-de görýärsiň, eşidýärsiň. Hatsa biri-biri

bilen gatnaşman ýören süýtdeş doganlara-da duş gelyärsiň. Özem gün geçdigiçe arasyndaky düün barka berk çigişýär. Şolaryň käbirleri dagy ýüreklerine buýrup bilmän, biderejik zadyň üstünde tersleşipdirler. Indem ýaraşygy ilki teklip etmegi kiçilik hasap edişip gezip ýörler. Olar öýke-kinäniň saglyga zarba urýandygyny duýmaýarlar. Ine, şeýle adamlary ýaraşdyrmakda **töwella** uly iş bitirip bilerdi. Töwella barylsa, tersleşenler oňussa, urşanlar ýaraşsa, töwella edenleriň-de, ony kabul edip alanlaryň-da, Taňrynyň öňünde eden günäleri kemelip, sogaplary artardy. Her ýyl meret aýynyň 13-inden 14-nji güne geçilýän gije Allanyň emri bilen musulman ymmatynyň günäsi we sogap işi jemlenýär. Ol güne «*kir gün – agyr gün*» diýilýärdi. Muny bilmeýän molla az. Olar toý-üýşmeleňinde, ýas düşeginde, ýaşlaryň arasynda düşündiriş işlerini, musulmanlaryň ýörelgesiji ile ýaýmagy zerur. Tutuş türkmen ilimizde agzybirliğimiz öňküden-de has beter berkär. Günä kemelip, sogap artar.

Ýaşulular obalarda, şäherlerde agzybirliği abat saklamak üçin ilatyň arasynda öwüt-nesihat işlerini giňden wagyz edip durmaly. Bulary amal etmek üçinem töwella meselesine ünsi güýçlendirmek zerur. Ýaşulular ylaýta-da, il arasynda oňuşmaýanlara, ýaramaz gylyk-häsiýetlilere, bolar-bolmaz gürrüň ýaýradyp ýörenlere, nebsine haý diýmän, ynsabyny ýitirenlere yslamyň ýörelgelerini wagyz etseler, gör, nähili gowy bolardy.

Birek-biregiň arasynda dörän kineler unudylmalydyr, urşan ýaraşmalydyr. Bu biziň Watanymyzyň asudalygy, türkmen iliniň agzybirliği üçin gerek.

Tatar ÜYŞMEKOW. Pedagogika we edep-terbiýe